

Glazba u 21. stoljeću – između dokolice i kiča

Davor Brđanović
davor.brdanovic@skole.hr

UDK: 78.06“20“
78:7.011.28]“20“
372:78

Pregledni članak/Review
Primljeno: 2. prosinca 2012.
Prihvaćeno: 4. veljače 2013.

Opće kulturne vrijednosti i neke temeljne spoznaje o čovjekovoj prirodi ustuknule su danas u zapadnom, potrošačkim društvu, pred konzumerizmom i kičem. Tako je i glazba postala proizvod, a dobra prodaja glavno mjerilo kvalitete. U članku se raspravlja o razumijevanju glazbe, te o prevladavajućoj sveopćoj, pa tako i glazbenoj površnosti. Razmatra se pojam dokolice i odnos dokolice i glazbe. Glazba ima veliku ulogu u dječjem razvoju, stoga je briga o dostupnosti kvalitetnih glazbenih sadržaja važna društvena zadaća od općeg interesa i ne može biti prepuštena slučaju ili tržištu. Zadaća škole trebala bi se ogledati u težnji da se djeci omogući spoznaja o važnosti kvalitete, a time i traženje, prepoznavanje i razumijevanje kvalitete i u glazbi. Znanje o glazbi – slušati, čuti i razumjeti, osnova je potpunog glazbenog doživljaja, uvjet za istinsku glazbenu dokolicu.

Ključne riječi: glazba, kvalitetna glazba, glazba u školi, dječji razvoj, dokolica, kič.

»Trebali li se naša glazbena kultura doista iscrpljivati samo u tome da si nakon radnog dana, punog sukoba, od glazbe uzmemo malo ljepote i mira? Nije li ta glazba ovdje kako bi nam ponudila nešto više?«
N. Harnoncourt

»Ovo je samo muzika; kako tek mora da je napravljen svijet u kojem već pitanja kontrapunkta svjedoče o nepomirljivim konfliktima? Koliko li je život danas u osnovi poremećen, kad se njegovo podrhtavanje i njegova ukočenost reflektiraju i tamo gdje više ne doseže nikakva empirijska nužda...«
T. W. Adorno

Uvod

Demokracija kao ideal društvenog uređenja, te potrošnja kao način života i simbol uspješnosti, glavna su obilježja suvremenog razvijenog društva »zapadnog« tipa. Istovremeno, čini se da je demokracija, koja se ostvaruje kroz brigu za opće dobro i zajednički interes, u većini demokratskih zemalja danas u krizi. Tako umjesto vladavine naroda u prvi plan dolazi vladavina ekonomije, a ona interes profita pojedinca – kapitalista, stavlja ispred općeg. Kao rezultat toga sve je prisutnija svojevrsna društvena manipulacija dijela ljudi nad ostalima, pa se uz spoznaju o demokraciji kao najnaprednijem poznatom društvenom uređenju veže i svijest o njenim slabostima. Potrebu traženja i promišljanja drugaćijeg društva, manje lošeg od ovog sadašnjeg, dobro sažima Winston Churchill kada o demokraciji govori kao o najlošijoj državnoj formi, ako se izuzmu sve ostale.

Umjetno stvorene potrebe, površnost i težnja materijalnim dobrima, nužnost kojih neprimjetno u ljudsku svijest utiskuju posebno osmišljeni medijski sadržaji, ispunjavaju čovjekovu svakodnevicu. Beznačajne stvari mediji pretvaraju u značajne, a nepoznate u poznate.¹ Osim formiranja umjetnih vrijednosti, uloga medija – a tu poseban utjecaj imaju televizija i računalo, odnosno internet – ogleda se i u odvlačenju čovjekove pažnje od njegovih stvarnih potreba. Pri tome se potrošnja i neprekidna užurbanost promoviraju kao poželjan model modernog ponašanja, a novac postaje cilj i sredstvo, »nadvrijednost« koja stvara privid neograničene moći, slobode i sreće. Opčinjeni trošenjem ljudi teže stjecanju novca, kako bi njime mogli kupiti stvari koje im u stvarnosti nisu osobito potrebne.² Često rade poslove koje ne vole, podnose hireve nadređenih, ispunjavaju razne postavljene norme i učinke, sve kako bi dobili veću plaću i obećane bonuse, živeći pritom u nekoj vrsti vlastitog, »paralelnog« svijeta u odnosu na realan život koji se odvija oko njih.

Prevladavajući ubrzani životni tempo pogoduje očuvanju uspostavljenih društvenih odnosa jer ne ostavlja vremena za preispitivanje životnih prioriteta i svijeta oko sebe, ne dopušta čovjeku da u miru razmisli i osluhne svoje želje i potrebe, svoje radosti i težnje. U takvom okruženju, pritisnut sve većim životnim troškovima, neizvjesnom budućnošću, zaduženošću, brigom za djecu i raznim drugim problemima, prosječan pojedinac svoje teško stečeno slobodno vrijeme ne koristi za kritičko promišljanje i vlastiti intelektualni i duhovni razvoj. To vrijeme on uglavnom koristi kao vrijeme za kupnju, vrijeme za odmor od rada prije novog rada i, eventualno, kao vrijeme za nerad.

¹ Usp. Antun ŠUNDALIĆ, Iva HETEŠI, *Mediji i nove vrijednosti društva slobodnog tržišta, Informatologija*, 39 (2006) 4, 271-275, 273.

² Usp. Rajka POLIĆ, *Odgovori i okolice, Metodički ogledi*, 10 (2003) 2, 25-37, 28.

1. Slobodno vrijeme: besposlica ili dokolica

Pojam slobodnog vremena razvio se kao suprotnost pojmu neslobodna vremena, odnosno vremena provedenog u radu, što je pretpostavljena nametnuta, neslobodna, dakle prisilna djelatnost.³ Stoga pojam slobodnog vremena treba promatrati u tom kontekstu. Slobodno je vrijeme – vrijeme »slobodno od«⁴ rada, vrijeme koje je u svojoj osnovi nedjelatno, dakle vrijeme bez posla, besposlica – »neosmišljeno slobodno vrijeme, dangubljenje«.⁵

Dok se na rad može gledati kao na neslobodno vrijeme provedeno u aktivnostima nužnim za ostvarivanje osnovnih životnih potreba, besposlicom se, s druge strane, može smatrati nekvalitetno, isprazno korištenje slobodnog vremena. Takvo nekvalitetno korištenje slobodnog vremena nastaje iz razloga koji svoj izvor, na neki način, imaju i u pojedincu i izvan njega. Nesnalaženjem u korištenju teško zasluženog – može se reći zarađenog – slobodnog vremena, ne znajući što bi »radio« kad ne radi,⁶ čovjek postaje podložan različitim manipulacijama. Suvremeni su se kapitalisti, prepoznajući mogućnost zarade i na području slobodnog vremena, na području besposlice – »jer besposlica svojom besadržajnošću jednostavno vapi za sadržajima koji bi joj pribavili životnost i odagnali inače neizbježnu dosadu«⁷ – tome uspješno prilagodili. Dobar primjer za to su moderni trgovački centri koji se, koje li ironije, promoviraju kao mjesta za obiteljsko okupljanje i druženje, pri čemu je, naravno, svaka potrošnja dobro došla.

Kvalitetno korištenje slobodnog vremena ulazi pak u sferu dokolice, pojma koji je u staroj Grčkoj imao bitno drugačije značenje od onog koje mu se pripisuje danas. Pa tako i grčka riječ za dokolicu – »sholé«, koja označava kvalitetan i ispunjen život dostojan slobodnog čovjeka, u svom današnjem upotrebnom obliku, kao »škola«, ima drugačije značenje.⁸ Danas se na dokolicu gleda kao na nešto loše, korisno samo umjetnicima i eventualno filozofima. Ali pojam dokolice ima pozitivan smisao.

»To je istinski slobodno vrijeme kao vrijeme slobode za igru i stvaralaštvo u kojima se čovjek potvrđuje kao povijesno biće otvoreno budućnosti.«⁹

³ Usp. Milan POLIĆ, Rajka POLIĆ, Vrijeme, slobodno od čega i za što?, *Filozofska istraživanja*, 114 (2009) 2, 255-270, 259.

⁴ Usp. *isto*.

⁵ Besposlica, u: Vladimir ANIĆ, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb, Novi Liber, 1994, 37.

⁶ Usp. Ivica RAGUŽ, *Šutnja, dokolica, molitva*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2011, 58.

⁷ Milan POLIĆ, Rajka POLIĆ, Vrijeme, slobodno od čega i za što?, *Filozofska istraživanja*, 114 (2009) 2, 255-270, 261.

⁸ Usp. Danijel TOLVAJČIĆ, Dokolica kao povlašteno vrijeme bivanja čovjekom. *Lada, časopis za promicanje religioznog odgoja i vrjednota kršćanske kulture*, 25 (2012) 3, 13-23, 14.

⁹ Usp. Rajka POLIĆ, Odgoj i dokolica, *Metodički ogledi*, 10 (2003) 2, 25-37, 25.

Dokolica, odnosno »vrijeme slobodno za«,¹⁰ jest životna filozofija, stanje svijesti, potreba za promišljenim donošenjem odluka o važnim stvarima.

Vrijednosti rijetko nastaju u žurbi, pa su i spoznaje za koje se čini da su nastale u trenutku, zapravo sazrijevale kroz duže vremensko razdoblje. Rajka Polić govoreći o doprinosu dokolice ljudskoj povijesti kaže:

»Globalna je civilizacija narasla iz plodova dokolice koji su radom beskrajno umnoženi, ali ma koliko najprije kapitalizam, a onda i socijalizam glorificirali rad, stvaralačka djelatnost u dokolici je ta koja ga je omogućila na kulturno-povijesno smislen način.«¹¹

2. Umjesto promišljanja – ponavljanje

O pojmu »aure«, koji u svom značenju objedinjuje prenošenje i doživljaj umjetničkog djela u njegovoj povijesno autentičnoj jedinstvenosti, neponovljivosti i posebnosti, govori Walter Benjamin u svojoj raspravi o umjetnosti »Umjetničko djelo u razdoblju tehničke reprodukcije«, iz 1936. godine.¹² Ako je već tada, u doba koje prema današnjem shvaćanju karakteriziraju skromne medijske mogućnosti, problematizirano pitanje nestajanja posebnog, kako ga Benjamin zove, »auratičnog« odnosa publike prema umjetnosti (a može se reći da isto vrijedi i za odnos umjetnosti prema publici), pri čemu on prvenstveno promatra sliku, film i tiskane medije, onda je i danas u nekritičkoj suvremenoj masovnoj produkciji, lakoj dostupnosti i medijskom nametanju različitih sadržaja pod nazivom umjetnost – to pitanje i više nego umjesno.

Kada je riječ o glazbenoj umjetnosti, gramofonska je industrija, osim promjene odnosa glazbe i slušatelja, omogućila stalnu dostupnost glazbe širokoj publici, te utjecala na glazbeno stvaralaštvo koje se prilagođavalo tehničkim mogućnostima nosača zvuka.¹³ Međutim, interes glazbene industrije nije se ogledao u obrazovanju glazbene publike i podržavanju kvalitete, nego, kao uostalom i interes svake industrije, u dobroj prodaji proizvoda, pa su forma i razina kvalitete koji su se očekivali od glazbenog djela i izvođača, uvelike ovisili o izdavaču, glazbenom producentu te o pretpostavljenom ukusu publike – ili o ukusu koji tek treba usmjeriti i formirati. Tako su, kao rezultat procijenjenih perceptivnih mogućnosti publike, nastale »skladbe od tri minute«. Njihovo kratko trajanje ne zahtijeva osobitu koncentraciju i intelektualni napor prosječnog slušatelja, a njihove melodije i tekst lako se pamte, što ih čini poželjnim

¹⁰ Usp. Milan POLIĆ, Rajka POLIĆ, Vrijeme, slobodno od čega i za što?, *Filozofska istraživanja*, 114 (2009) 2, 255-270, 260.

¹¹ Usp. Rajka POLIĆ, Odgoj i dokolica, *Metodički ogledi*, 10 (2003) 2, 25- 37, 35.

¹² Usp. Viktor ŽMEGAČ, *Prošlost i budućnost 20. stoljeća. Kulturološke teme epohe*, Zagreb, Matica hrvatska, 2010, 119-120.

¹³ Usp. *isto*, 308-309.

za često emitiranje na radio stanicama ili u domu, pomoću jeftinih, svima dostupnih kućnih uređaja za reprodukciju glazbe.

Budući da glazba u svojoj pojavnosti »prolazi umjesto da za razmatranja mirno stoji«, ¹⁴ ona svoj pun učinak postiže tek u trenutku kada je prošla – odsvirana, odslušana ili oboje, pa je tek nakon toga moguće duboko, kontemplativno, razmišljanje o nekom glazbenom djelu. Prema Dahlhausu, »glazbeni je smisao intencionalan. Postoji samo ako ga slušatelj shvaća.« ¹⁵ Ponavljanje koje ovdje nastaje kao glazbena nužnost, Dahlhaus smatra paradoksom glazbenog izraza koji »sili na to da se u sve bržoj izmjeni proizvodi nešto novo, a da se istovremeno, ponavljanjem, od zaborava sačuvaju djela prošlih razdoblja«. ¹⁶ Ponavljanje i učinak višekratnog slušanja nekog djela također su važni, zapravo ključni, za upoznavanje i razumijevanje neke skladbe u njezinoj cjelovitosti, a češće slušanje nekog glazbenog djela dovodi do »privikavanja«, pa zatim i do objektivnijeg stava prema njemu.

Attali ¹⁷ ukazuje na drugačiji, danas dominantan tip ponavljanja, koje ima malo zajedničkog s prethodno navedenim karakteristikama, a odraz je, kako same serijski proizvedene glazbe – »skladbe od tri minute«, gdje inženjeri tona i ostali tehničari publici nude proizvod riješen njegove prirodnosti tako i proizvodnje potražnje. U tom se ponavljanju, koje je ponavljanje radi njega samog, mijenja i priroda same glazbe, a nova estetika interpretacije isključuje ljudskost i mogućnost greške, pa interpretaciju zamjenjuje reprodukcija. Tako umjesto komunikacije utemeljene na različitosti postupno prevladava serijsko ponavljanje jednakih modela bez dubljeg doživljaja i promišljanja glazbe jer već samo ponavljanje »svojim hipnotičkim efektom postaje zadovoljstvo«. ¹⁸

3. U potrazi za novim (ili možda starim) smislom glazbe

Često se na koncertu nekog popularnog izvođača može vidjeti oduševljena publika koja pjeva, skače i radosno diže ruke, ali ubrzo nakon koncerta razgovor o upravo doživljenoj glazbi prestaje te u prvi plan dolazi živa rasprava o nedovoljnoj rashlađenosti pića u obližnjem kafiću.

Ako se na kič gleda kao na stvaralaštvo koje pred svoju publiku ili konzumente – dakle potrošače, postavlja male, odnosno nikakve zahtjeve, a ti se zahtjevi najčešće svode na *biti prisutan* ili *imati*, tada se takav kič dade lako prepoznati u navedenom primjeru. Ukus, kao svojevrсно ogledalo društva, odnosno društveno »zajedničko osjetilo«, ¹⁹ kako ga naziva Kant, nosi obilježje

¹⁴ Usp. Carl DAHLHAUS, *Estetika glazbe*, Zagreb, AGM, 2003, 21.

¹⁵ Usp. *isto*, 23.

¹⁶ Usp. *isto*, 38.

¹⁷ Usp. Jacques ATTALI, *Buka*, Beograd, Vuk Karadžić, 1983, 145-155.

¹⁸ Usp. *isto*, 168.

¹⁹ Usp. Carl DAHLHAUS, *Estetika glazbe*, Zagreb, AGM, 2003, 16.

svog vremena, pa tako i umjetnost (kao i kič) sadrži specifičnosti vremena u kojem je nastala. Attali smatra kako se u glazbi svakog razdoblja, »vjerodostojnoj metafori realnog«,²⁰ kao odrazu podsvjesnih i svjesnih težnji nekog naraštaja, nalaze i elementi koji najavljuju buduća društvena kretanja:

»Joplin (Janis Joplin), Dylan (Bob Dylan) i Hendrix (Jimi Hendrix) više kazuju o snu o oslobođenju šezdesetih godina (20. stoljeća) od bilo kakve teorije krize, dok su standardizirani proizvodi današnjih kazališta, top-lista i show-businesa, komične karikature koje najavljuju buduće oblike nasilnog usmjeravanja želja.«²¹

Nerazvijen kritički ukus, uz postojanje želje za zadovoljenjem stanovitih ljudskih potreba bez puno napora, čini dobru podlogu za promociju nekvalitetnog na svim područjima ljudskog djelovanja, što je dobro vidljivo u svakodnevnom životu. Kič koji kao rezultat toga nastaje mnogi pogrešno izjednačavaju s masovnom kulturom, premda bi točnije bilo na njega gledati kao na rezultat masovne i nekritičke potrošnje.

Jedan od razloga koji pogoduje takvom razvoju stvari na području glazbe Csikszentmihalyi vidi u obrazovnom sustavu:

»Čini se da naša kultura stavlja sve manji naglasak na izgrađivanje dječjih glazbenih vještina, pa se te vještine, koje su uz likovnu umjetnost i tjelesni odgoj toliko važne za poboljšanje kvalitete života, općenito smatraju suvišnim u sadašnjoj obrazovnoj klimi.«²²

S tim se stavom ovdje treba složiti jer je razvoj glazbenog ukusa mladih važna zadaća glazbene nastave u, prvenstveno, osnovnim školama, gdje posebnu pažnju treba obratiti dječjem razumijevanju i doživljavanju glazbe – o čemu će u nastavku biti više riječi.

Od srednjeg vijeka, francuske revolucije, romantizma 19. stoljeća, pa do novih izražajnih mogućnosti 20. stoljeća, glazba je dobivala sve veću ulogu u životu ljudi, tako da brojnost i raznolikost glazbene publike nikad nije bila veća nego što je danas.²³ No razumijevanje i poštovanje prema glazbi, koje je još u prošlom stoljeću bilo dijelom opće kulture, zamijenilo je uzimanje glazbe »zdravo za gotovo«. Danas i glazbe kvantitativno ima više nego ikad prije, ali je njezino značenje sve manje.²⁴ Unatoč tome, pogrešno bi bilo tvrditi da je glazba izgubila svoje mjesto i ulogu u društvu, iako je razvidno da je velika količina »proizvedene« glazbe utjecala i na glazbeni ukus i na zahtjeve koji se pred glazbu danas najčešće postavljaju. Dokoličarenje glazbom, postupno je zamijenilo

²⁰ Usp. Jacques ATTALI, *Buka*, Beograd, Vuk Karadžić, 1983, 26.

²¹ Usp. *isto*, 26. Pod nasiljem ovdje autor zacijelo misli na manipulaciju, što je oblik prikrivenog, a namjernog, pa time i nasilnog oblikovanja nećijih stavova.

²² Usp. Mihály CSIKSZENTMIHALYI, *Flow, očaravajuća obuzetost*, Jastrebarsko, Naklada Slap, 2006, 211.

²³ Usp. Ivan SUPIČIĆ, *Estetika europske glazbe*, Zagreb, Školska knjiga, 2006, 253.

²⁴ Usp. Nikolaus HARNONCOURT, *Glazba kao govor zvuka*, Zagreb, Algoritam, 2008, 9.

besposličarenje uz glazbu, što ponovno vodi do osnovnog problema modernog glazbenog konzumenta: glazba, a pogotovo kvalitetna glazba nije duhovni »fast food«, već ona zahtijeva sposobnost višekratnog slušanja, promišljanja i donošenja vlastitih vrijednosnih sudova, za što je potrebno izdvojiti vrijeme i imati znanje.

4. Glazba i odgoj

Glazba, odnosno muzika, imala je još u antičkoj Grčkoj značajnu ulogu u odgoju slobodnih građana. Već tada postoji duboko razumijevanje njezina utjecaja na razvoj ličnosti. Tako grčki pojam *musikos* ima puno dublje značenje i obuhvaća šire područje nego *glazbenik*, riječ kojom se danas naziva osoba koja se bavi glazbom. Kad se osobu u Grčkoj nazivalo *musikos*, to je značilo ne samo da poznaje jezik muzike, nego da je i obrazovana.²⁵

Platon smatra da je zadaća muzičkog odgoja razviti sklad (harmoniju) smisla i ritma u govoru i pjesništvu, zatim vještinu pjevanja, komponiranja, te isto tako vještinu sviranja, uz sposobnost pažljivog izbora ljestvica i instrumenata, ovisno o prilici i namjeni za koju se neka muzika koristi. Muzika je hrana za dušu i razvija ljubav za lijepo, dok je tjelovježba potreba tijela te ga čini zdravim, pa je najbolji odgoj u kojem je uspostavljena ravnoteža između muzike i tjelovježbe. Platon tvrdi kako će previše muzike učiniti od muškarca slabića, dok će od previše tjelovježbe nastati grubijan.²⁶ Bolja muzika, odnosno bolji odgoj, čini i samu državu boljom.

S potrebom dobrog odgoja mladeži slaže se i Aristotel, jer »gdje drugačije biva, škodi se državnom poretku«.²⁷ On podržava takvu poduku u muzici koja je primjerena uzrastu učenika. Muziku učenici u mladosti trebaju sami izvoditi, da bi kasnije mogli prosuđivati lijepe skladbe i u njima uživati. Bavljenje muzikom važno je ne samo radi dobrog odgoja, nego i radi pročišćenja duše koje donosi njezino slušanje, radi življenja dostojna slobodnog čovjeka, te radi opuštanja i odmora nakon napora. Aristotel vjeruje da je muzika bliska mladima pa ih stoga o muzici treba i poučavati.²⁸

Američki teoretičar obrazovanja Elliot W. Eisner u knjizi *Umjetnost i kreacije uma* (The Arts and the Creation of Mind), objavljenoj 2002. godine, iznosi svoje stavove o umjetnosti u općem kurikulumu te time daje dobru osnovu za šire razumijevanje značenja, kako glazbene, tako i ostalih umjetnosti u odgoju.²⁹

²⁵ Usp. Josip ANDREIS, *Povijest glazbe 1*, Zagreb, Liber, Mladost, 1975, 48.

²⁶ Usp. PLATON, *Država*, Zagreb, Naklada Juričić, 2001, 143.

²⁷ Usp. ARISTOTEL, *Politika*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, 1992, 251.

²⁸ Usp. *isto*, 263.

²⁹ Usp. Nevena HADŽI JOVANČIĆ, Umetnosti u općem obrazovanju. Šta sve obrazovanje može da nauči od umetnosti, *Pedagogija*, 66 (2011) 2, 195-203, 202.

- Umjetnost uči djecu da prave dobre procjene o kvalitativnim odnosima. Za razliku od ostatka školskog programa, u kome prevladavaju točni odgovori i pravila, u umjetnosti je važnije prosuđivanje.
- Umjetnost uči djecu da problemi mogu imati više od jednog rješenja i da se na pitanja može dati više odgovora.
- Umjetnost razvija višestruke perspektive. Jedna od bitnih pouka koju ona daje jest da postoji mnogo načina viđenja i interpretacije svijeta.
- Umjetnost uči djecu da su u složenim formama rješavanja problema ciljevi rijetko određeni i da se mijenjaju prema okolnostima i mogućnostima. Učenje umjetnosti razvija potrebnu fleksibilnost.
- Umjetnost jasno pokazuje da ni dostupne i poznate riječi ni brojevi, ne ograničavaju i ne iscrpljuju mogućnosti novih ljudskih spoznaja.
- Umjetnost uči da male razlike mogu imati velike efekte, ona komunicira u finesama.
- Umjetnost uči razmišljanju pomoću materijala i o materijalu. Sve umjetničke forme uključuju sredstva kroz koja zamisao postaje stvarnost.
- Umjetnost pomaže djeci da nauče izreći i ono što se ne može izraziti. Kada djeca imaju zadatak opisati što osjećaju u vezi nekog umjetničkog djela, ona tada, u potrazi za odgovarajućim riječima i izrazom, razvijaju i koriste različite sposobnosti.
- Umjetnost omogućava doživljaj iskustva, koje ne može pružiti ni jedan drugi izvor. Kroz takvo iskustvo otkriva se opseg i raznolikost onoga što je moguće osjetiti.
- Mjesto umjetnosti u školskom programu mladima pokazuje što odrasli smatraju zaista važnim.

Odgojnu vrijednost glazbe u razvoju djeteta, važnost dječjeg izražavanja glazbom, a i umjetnošću općenito, te činjenicu da bi glazba trebala biti značajan dio dječjeg odgoja, školovanja i života, mnogi nažalost i danas još uvijek ne razumiju i ne prepoznaju. Pri tome ne treba idealizirati mogućnosti koje škola ima u podizanju razine glazbenog znanja i utjecaju na glazbeni ukus populacije, ali te mogućnosti ne treba niti podcijeniti. Uporan rad i osmišljeni dugoročni programi s jasnim ciljem, programi koji će omogućiti djeci da vide, čuju, razumiju i sudjeluju u kvalitetnim glazbenim sadržajima, put su k novoj glazbenoj estetici.

5. Dokolica i glazba

5.1. Odgoj za dokolicu

Svaki odgoj u svojoj namjeri sadrži socijalizaciju koja je nužno u funkciji pretežno društvenih, a manje individualnih ciljeva. Promišljajući odgojnu funkciju društva, Rudi Supek kao glavnu društvenu zadaću odgoja izdvaja očuvanje ljudskog potencijala od djetinjstva do zrele dobi. Pitanje je međutim, a to se pita i Supek, kako to učiniti – kako dječji potencijal sačuvati i kasnije razviti »što rijetko uspijeva samo nadarenim pojedincima«. ³⁰ Jer s »vremenom i djeca počinju pridavati veći značaj procesu socijalizacije i vanjskom svijetu, nego vlastitoj igri i slobodnom stvaralaštvu«. ³¹

Dokoličarenje, odnosno dječja igra i slobodno stvaralaštvo nisu poželjna aktivnost u odgojnom pristupu današnje škole. Rajka Polić problem postavlja vrlo jasno:

»Za kakav odnos prema vremenu, a to prije svega znači prema svijetu i čovjeku, odgajamo djecu ako ih pripremamo samo za rad i eventualno za besposlicu, ali ne i za dokolicu?«, ³²

pa zatim tome dodaje:

»I škola je izgubila privlačnost kada je prestala biti ono što je prvobitno bila, vrijeme i mjesto dokolice, te se učenje u njoj pretvorilo uglavnom u rad, dosadan i s ciljem često odgođenim za deset ili više godina.« ³³

Razvoj slobodnih ljudi koji promišljajući sadašnjost i budućnost ostvaruju društvo po svojoj mjeri trebao bi biti glavni cilj škole, no demokracija, barem ovakva kakva se ostvaruje danas, i slobodan čovjek dokoličar – u stvarnosti su dvije suprotstavljene strane. Ako se od škole očekuje da bude oaza poticanja i podržavanja dječje individualnosti, kreativnosti i stvaralaštva, tada se može reći da ona to zasigurno nije. Teško se oteti dojmu kako i nema prave iskrenosti kada se o tome javno govori, te da se zapravo u stvarnosti to od škole niti ne traži. Osim toga, odrasli, kako to dobro ističe Eisner, svojim ponašanjem svakodnevno pokazuju mladima što smatraju zaista važnim i time utječu na formiranje njihovih stavova i na njihovo prilagođavanje stvarnim očekivanjima. Zato se škola koja odgaja za dokolicu može ostvariti tek nakon promjene društvene paradigme:

»Nakon što je osviještena važnost dokolice za samooblikovanje čovjekove osobnosti – ali i za budućnost čovječanstva, jer bez stvaralaštva nema ni budućnosti

³⁰ Usp. Rudi SUPEK, *Modernizam i postmodernizam*, Zagreb, Aktant, 1996, 242.

³¹ Usp. *isto*, 242.

³² Usp. Rajka POLIĆ, *Odgoj i dokolica, Metodički ogledi*, 10 (2003) 2, 25-37, 28.

³³ Usp. *isto*, 25-37, 31.

– škola se mora, da bi još uopće bila odgojna ustanova, vratiti onome što joj je bio izvorni smisao sadržan u njezinu imenu, tj. *dokolici* (skholé). A to znači da učenje najprije mora biti oslobođeno koristi i prisile da bi moglo biti zadovoljenje čovjekove osnovne potrebe«,³⁴

do čega će, po svemu sudeći, doći samo u slučaju krajnje nužde – društvene (i gospodarske) krize koja poznatim sredstvima nije rješiva.

5.2. Povratak razumijevanju glazbe – dokolici u glazbi

»Kneže! To što jeste postali ste slučajem i rođenjem, dok je moj položaj – moja vlastita zasluga. Knezova je bilo i bit će, a Beethoven je samo jedan!«

L. van Beethoven

U osmoj knjizi svog spisa *Politika*, Aristotel daje viđenje glazbe (muzike) i njezine uloge u dokolici. Propitujući potrebu uvođenja muzike kao nastavnog predmeta u odgoj, tvrdi da muzika ima ulogu i u odgoju i zabavi i u dostojnu življenju, kako je ona sigurno među najugodnijim stvarima »te bi se i otuda moglo pretpostaviti kako mladiće treba učiti muzici«. ³⁵ Aristotel o muzici kaže i sljedeće:

»Što se tiče muzike mogao bi tkogod dvoumiti. Jer danas se njome ljudi bave uglavnom radi užitka, dok je ona izvorno uključena u odgoj zbog toga što sama narav zahtijeva, kao što je često rečeno, ne samo da se ispravno poslom bavimo, nego i da možemo lijepo uživati u dokolici. Ona je (muzika), naime, počelo svih stvari, da to o njoj još jednom kažemo.«³⁶

I danas je, kao i prije dvije tisuće godina, glazba važna u odgoju djece. Premda na stav mladih prema glazbi, kao i na njihove glazbene preferencije, snažan utjecaj imaju masovni mediji, što se jednako odnosi i na slušanje kao i na bavljenje glazbom – osim medija o tome odlučuju i neki drugi faktori, kao što su kulturno okruženje, tradicija, porijeklo i obrazovanje.³⁷ Tu ne treba zaboraviti niti na važan utjecaj vršnjaka, grupe u kojoj se djeca svakodnevno kreću i druže.

Odgovor na pitanje kako odgajati male glazbene dokoličare nije zapravo težak, ali ga, unatoč tome, naša škola ne daje. Dječja glazbena igra i stvaralaštvo prilagođeno uzrastu i dječjim sposobnostima, trebali bi postati školska svakodnevica, a slušanje i razgovor o glazbi nezaobilazan dio nastave, pogotovo u nižim razredima. Orffov instrumentarij, zborovi i školski orkestri različitih sastava, glazbeni zadaci, projekti, školske priredbe, festivali i međuškolske razmjene glazbenih programa, aktivnosti su u koje bi se mogli uključiti svi koji to žele. To, naravno, nije ostvarivo bez osiguranja materijalnih uvjeta, te stalnog

³⁴ Usp. Milan POLIĆ, Osobnost i dokolica, *Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu*, 7 (2005) 1 (9), 35-47, 45.

³⁵ Usp. ARISTOTEL, *Politika*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, 1992, 259.

³⁶ Usp. *isto*, 253.

³⁷ Usp. Ivan SUPIČIĆ, *Estetika europske glazbe*, Zagreb, Školska knjiga, 2006, 275-286.

stručnog usavršavanja nastavnika, kao ni bez specijaliziranih stručnjaka - glazbenih pedagoga vanjskih suradnika – znači bez dobre, višegodišnje pripreme. Takva glazbena nastava približila bi glazbu djeci, potakla njihovo zanimanje za glazbu, produbila njihovo razumijevanje glazbe, te im otkrila svijet pun ljepote i radosti i, što je također važno, odgojila buduću glazbenu publiku. Publika izgrađenog ukusa, koja uz to ima i vlastito glazbeno iskustvo, nije »lak plijen« za medijske manipulacije jer posjeduje znanje i o glazbi ima jasan stav.

Publika odgojena na površnosti i jest površna. Glazba s takvom publikom živi kratko, pa kad joj (publici) mediji i propaganda pažnju usmjere na nešto drugo, tada »stara« glazba odlazi u zaborav i prepušta mjesto novoj. Nasuprot tome, publika koja živi s glazbom, kao što je primjerice slučaj s ljubiteljima klasične glazbe, zna što želi, pa to i traži bez obzira na trenutnu modu ili trend.

Povratak glazbenoj dokolici ili dokolici u glazbi, vezan je stoga uz težnju za korisnim i ugodnim provođenjem slobodnog vremena, uz težnju osobnoj duhovnoj nadgradnji i stvaralaštvu, vezan je uz znanje o glazbi, te uz »slušati, čuti i razumjeti«, kao osnovama svakog glazbenog doživljaja.

Zaključak

Do boljeg razumijevanja glazbe, više razine glazbenog doživljaja, kao i do većih očekivanja od glazbenog sadržaja, dolazi usporedno s upoznavanjem glazbene literature i razvojem analitičkih znanja i vještina slušanja glazbe. Osnovno poznavanje sviranja nekog glazbenog instrumenta tu također ima svoju ulogu.

Razvoj navedenih znanja i vještina, kao što je već rečeno, zadatak je škole, koja tako može utjecati na osobni razvoj učenika, poštujući pri tom njihove individualne posebnosti. No zbog smanjenog broja sati predviđenih za glazbene sadržaje, zbog nedostatnih sredstava za organiziranje izvannastavnih aktivnosti, kao i zbog nekih drugih sadržaja koji se promoviraju kao važni, taj je zadatak očigledno teško ostvariv bez društvenog konsenzusa i novog pristupa.

Između spoznaje o tome što je za čovjeka dobro, težnje da se to ostvari i favoriziranja onih predmeta i područja koja nositelji obrazovne politike smatraju »korisnijim«, čvrsto stoje lobiji i kapital, štiteći ono što vide kao svoj interes. Glazbeni, kao i svaku drugi umjetnički odgoj, pogoduje razvoju samosvjesnih ljudi, što kapitalu, naravno, ne odgovara. Beethoven je »okay« kao autor dobro prodavane 9. simfonije, ali neovisan i samouvjeren Beethoven, čovjek koji traži i propituje (između ostalog i o svojim autorskim pravima), takav čovjek jest »problem«. Zato promjenu pristupa prema glazbenom odgoju djece u doglednom vremenu, nažalost, nije realno očekivati. Promjenu ne treba očekivati ni stoga jer ne postoji, osim na deklarativnoj razini, želja za stvarnim i kvalitetnim promjenama u školi.

Bez obzira na sve, glazba će zasigurno i u budućnosti zauzimati značajno mjesto u ljudskoj svakodnevici i kao zvučna kulisa i kao kulturna potreba i kao dokolica. Odgajanje i razvijanje glazbenog ukusa publike, kao neodvojivog dijela njenog društvenog identiteta, određivat će smjer u kojem će se glazba kretati, a idealno bi bilo kada bi na glazbeni razvoj najveći utjecaj imali oni koji glazbu žive, razumiju i vole.

Davor Brđanović

Music in the 21st century: between leisure and kitsch

Summary

General cultural values and some basic knowledge of human nature in today's western, consumer society have given way to consumerism and kitsch. Thus, music has become a product, and sale has become the main measure of quality. This paper discusses the understanding of music, and the prevailing general, as well as musical superficiality. It also addresses the concept of leisure, and the relationship between leisure and music.

Music is of great importance for child development and, therefore, the concern about the availability of high quality music contents represents an important social task of general interest and cannot be left to chance or market. The role of school should be reflected in the desire to provide knowledge to children about the importance of quality, and thus about the understanding and recognition of quality in music. Knowledge of music – to listen, to hear and to understand, is fundamental for quality music experience, and the prerequisite for true musical leisure hours.

Keywords: music, quality music, music in school, child development, leisure, kitsch.

(na engl. prev. Silvija Avar)